

Олена Аніщенко

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

EDUKACJA POZAFORMALNA JAKO ELEMENT
KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO NA UKRAINIE

PROSPECTS AND ACHIEVEMENTS OF ADULT
EDUCATION IN UKRAINE

На початку XXI ст. неперервна освіта є умовою особистісного й професійного самовдосконалення людини. Актуальність проблеми неперервної освіти обумовлена і динамізмом сучасної цивілізації, й тенденціями соціальної дисгармонії. Поступове старіння населення, його зубожіння, безробіття є нагальними проблемами, які потребують розв'язання. У цьому контексті освіта стає чи не вирішальним чинником соціального благополуччя, а гнучка система неперервної освіти, особливо підсистема освіти дорослих, здатна регулювати ці процеси. У Меморандумі неперервної освіти Євросоюзу¹ зокрема йдеться про те, що чинні освітні системи мають адаптуватися до нових реалій XXI століття, і неперервна освіта має стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності та зайнятості громадян.

Неформальна освіта дорослих (*non-formal adult education*) набуває важливого значення у контексті забезпечення сталого й збалансованого розвитку суспільства. Упродовж двох останніх десятиліть освіта дорослих як складник навчання впродовж життя (*lifelong learning*), неперервної освіти стає визначальною метою політики у сфері освіти розвинених

---

¹ A Memorandum on Lifelong Learning / Commission of the European Communities. – Brussels, 30.10.2000 [Електронний ресурс]. – URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf. – Загол. з екрану. – Мова англ.

країн як на національному, так і міжнародному рівнях. Освіта дорослих розглядається і як соціальний індикатор людиновимірності політики держави, і як один із шляхів досягнення соціально-економічного добробуту, і як інструмент для просування ідей інформаційного суспільства й суспільства, заснованого на знаннях.

В останні роки помітно посилилася тенденція зростання культурно-освітніх потреб і запитів різних категорій дорослих. Для України актуальність неформальної освіти дорослих обумовлена багатьма чинниками, серед яких – труднощі щодо адаптації дорослого населення до нових соціально-економічних умов, зниження зайнятості дорослого населення, зростання безробіття, зниженням рівня доходів на душу населення, втрата кваліфікації дорослого населення та відсутність необхідних навичок, небезпека зниження рівня доступності освіти для дітей, чії батьки соціально та економічно не адаптовані у суспільстві. Особливу тривогу викликає становище сільських жителів, які через обмеженість у доступі до отримання професійної освіти є неконкурентоспроможними на формальному ринку праці. Водночас у державі недооцінюється роль і значення неформальної освіти дорослих для формування людського капіталу, економічного зростання держави тощо. Наприклад, в одному з останніх проектів Закону України «Про освіту» блок з освіти дорослих викладено в обсязі одного абзацу, а у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки», Законі України «Про вищу освіту» освіта дорослих взагалі не згадується.

У контексті зазначеного вище заслуговує на увагу досвід європейських країн у галузі освіти дорослих. Передусім вважаємо за доцільне візуалізувати три пріоритетні напрями розвитку освіти дорослих в Європі, обґрунтованих 2013 р. Європейською Асоціацією Освіти дорослих на Європейській Комісії (Statement by the European Association for the Education of Adults on the European Commission's Communication on Rethinking Education)²:

I. Зростання значення неформальної освіти дорослих. У документі наголошено на необхідності й доцільності збільшення інвестицій в неформальне навчання, а також важливості подальшого розвитку, удосконалення різних методів та організаційних форм навчання на робочому місці. На думку Асоціації, розвивати неформальне навчання в період

---

² Statement by the European Association for the Education of Adults (EAEA) on the European Commission's communication on rethinking education. – URL: http://www.eaea.org/media/news/2013/february/eaea_statement_rethinkingeducation.pdf. – Загол. з екрану. – Мова англ.

кризи особливо важливо, оскільки це надає людям впевненість і стійкість в періоди економічної нестабільності.

II. Визнання необхідності й подальше поширення неперервної освіти. Йдеться про важливість комплексного підходу в організації формального, неформального, інформального навчання дорослих, оскільки зосередження винятково на підвищенні кваліфікації працюючих фахівців, збільшенні робочих місць задля економічного зростання призведе до посилення нерівності в освіті.

III. Визнання громадянського суспільства основним партнером у розвитку освіти. Особлива увага акцентується на важливості роботи в цьому напрямі неурядових організацій та організацій громадянського суспільства, насамперед, європейських асоціацій і національних зонтичних організацій з освіти дорослих.

Беззаперечним є те, що освіта впродовж життя, неперервна освіта, складником яких є неформальна освіта дорослих, являють собою сучасні освітні тренди у розвинених країнах світу. Навчання впродовж життя передбачає сприяння забезпеченню людей будь-якого віку рівним, відкритим доступом до якісного навчання, зростання інвестицій в людей і знання; набуття основних навичок, включаючи цифрову грамотність; поширення інноваційних, більш гнучких форм навчання. Рада Європи визнала навчання впродовж життя одним із основних складників європейської соціальної моделі. Таке навчання є визначальним фактором щодо зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності населення й держави, що свідчить про відсутність обмеження винятково сферою освіти.

В Україні навчання впродовж життя поки що не визнано стратегічним напрямом розвитку вітчизняної системи освіти. Організаційні форми особистісно-професійного розвитку дорослих (як складова неформальної освіти) зазвичай пропонуються для представників окремих цільових груп – педагогів, психологів, управлінців, бізнесменів та ін. Водночас технології особистісно-професійного розвитку різних категорій дорослих (переважно – тренінги особистісного зростання, розвитку комунікативності, емпатійності, саморегуляції та ін.) у тренді й набули статусу престижних. У переважній більшості вони функціонують як комерційні проекти. Водночас реалії сьогодення привертають увагу до проблеми особистісного й професійного розвитку різних категорій дорослих, їх здоров'я та ефективної життєдіяльності, що зумовлює необхідність звернення до нових методичних підходів, якими передбачено врахування особливостей особистості у контексті її життєвих можливостей, вищих цілей і смислів жит-

тя, а також інноваційного потенціалу, який сприяє розвитку професійної мобільності, стресо- й життєстійкості дорослих.

На ринку праці неформальна освіта є необхідним інструментом реалізації програми «Європа 2020» [1]. На початку XXI століття в Україні неформальна освіта дорослих як освітній тренд набуває все більшого поширення. Така освіта сприяє формуванню громадянського суспільства шляхом задоволення культурно-освітніх потреб та адаптації різних категорій дорослих до конкретних виробничих й економічних умов регіонів, формування специфічної соціально-економічної поведінки особистості, сприяння саморозвиткові, самореалізації особистості через активну громадську, волонтерську діяльність і творче самовираження у різних галузях, набуття індивідуального соціального досвіду. Неформальна освіта здійснюється в навчальних закладах, громадських об'єднаннях, клубах, гуртках, центрах та ін., під час індивідуальних занять з репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням офіційно визнаного документа. Саме неформальна освіта найбільшою мірою здатна задовольнити освітні потреби різних груп населення, є важливим складником соціалізації індивіда, допомагає опанувувати нові соціальні ролі, сприяє духовному розвитку, самоосвіті й самовихованню.

В Україні неформальна освіта дорослих зреалізовується у формі навчально-просвітницьких ініціатив, поширених в усіх регіонах, і спрямовується на розвиток додаткових умінь і навичок різних категорій дорослих. Вона вирізняється значною варіативністю. Найбільшого поширення набули мистецький, оздоровчий, мовно-лінгвістичний, інформаційно-комунікаційний, психологічно орієнтований, реабілітаційний та інші напрями. Неформальна освіта дорослих здійснюється в університетах / клубах / центрах третього віку, будинках культури, музеях, бібліотеках, просвітницьких центрах, студіях / школах, центрах / майстернях ремесел (у т. ч. і при монастирях) та ін. У тренді курси, тренінгові заняття, майстер-класи з особистісного й професійного розвитку різних категорій дорослих та ін.

За нашим переконанням, у контексті освіти впродовж життя, неперервної освіти важливого значення набуває розвиток регіонів, які навчаються, а також міст, які навчаються, і суспільств, які навчаються. У багатьох європейських державах регіон, який навчається, є складником політики побудови активного громадянського суспільства й соціальної інтеграції. У пострадянському просторі моделі регіонів, що навчаються, успішно впроваджуються у Республіці Білорусь, Російській Федерації. У науковому дискурсі в Україні проблема регіонів, які навчаються, є новою. Водночас

уже здійснюються спроби її концептуалізації та запропоновано практико орієнтовані заходи щодо розроблення й упровадження моделі регіону, що навчається (на прикладі Львівської, Запорізької областей)³. У нашій країні проводяться Міжнародні Дні освіти дорослих. Так, 6-8 жовтня 2016 р. у Запорізькій області відбулися Міжнародні дні освіти дорослих. Цього року Запоріжчина прийняла міжнародну естафету від Львівської області. Головна мета акції – сприяння формуванню в українському суспільстві розуміння цінності освіти впродовж життя, особистісному й професійному саморозвитку людини, позиціюванню Запорізької області як регіону, який навчається. Принагідно зазначити, що м. Мелітополь (Запорізька обл.) є першим і поки що єдиним на пострадянському просторі містом – членом Глобальної мережі ЮНЕСКО міст, які навчаються, що офіційно отримало статус «Місто, яке навчається».

Слід наголосити, що неформальна освіта дорослих здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять з репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням офіційно визнаного документа. Відбувається розширення кола провайдерів освітніх послуг з освіти дорослих. Функціонують національні асоціації освіти дорослих⁴, громадські центри з освіти дорослих, некомерційні та комерційні центри освіти і професійної підготовки, перепідготовки різних категорій дорослих (безробітних, мігрантів, службовців та ін.). Створено ГС «Українська Асоціація освіти дорослих» (офіційний сайт: www.uaod.org.ua), яка цього року стала членом Європейської Асоціації освіти дорослих. Розширюється коло недержавних громадських організацій, які сприяють наданню освітніх послуг дорослим. Набувають поширення центри освіти дорослих, які функціонують як самостійні інституції, і як структурні підрозділи навчальних закладів, організацій.

Відбувається розширення кола провайдерів освітніх послуг з неформальної освіти дорослих. В усіх регіонах України створено осередки освіти для різних категорій дорослих. Вони функціонують як самостійні інституції, а також як підрозділи загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв та ін. Зокрема, у 2014 р. Мелітопольським державним педагогічним університетом імені Бог-

³ In MSPU held Discussion of adult education in the region [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.mdpu.org.ua/new/en/novosti-universiteta/1645-2015-01-30-17-05-30.html>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

⁴ European Adult Education outside the EU / Uwe Gartenschlaeger (Ed.). – Bonn: Leppelt Grafik & Druck GmbH, 2009. – P. 138.

дана Хмельницького та Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України створено Науково-методичний центр освіти дорослих (м. Мелітополь, Запорізька обл.)⁵, у 2015 р. – Центр освіти дорослих (Народну школу) Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України і вечірньою (змінною) школою III ступеня № 18 Деснянського району м. Києва та ін. Доцільність створення таких центрів передусім зумовлюється потребою розширення сфери освітніх послуг, що надаються дорослому населенню, проведення спеціальних досліджень, активізації усіх форм освітньої діяльності, оскільки дорослі, які навчаються, мають потребу в особистісному й професійному зростанні. Розмаїттям освітніх послуг вирізняються заклади для старших дорослих (Школа людей поважного віку при Історично-мистецькому центрі «Стара Школа» (с. Тарасівка, Києво-Святошинський район), Клуб для людей третього віку «Друга молодість» (м. Ірпінь, Київська обл.)), заклади, спрямовані на розвиток міжгенераційного діалогу, професійних навичок молоді та дорослих (Сколівський центр освіти дорослих (Львівська обл.), Навчально-просвітницький комплекс «Бучанський центр освіти дорослих «Логос» (Київська обл.), Громада «Козацька варта» (м. Бориспіль, Київська обл.), мережа Центрів освіти дорослих у Яворівському районі Львівської області на базі бібліотек і будинків культури та ін.).

В Україні поступово набувають популярності академії, університети третього віку, клуби активного довголіття та ін. Водночас такі інституції давно поширені в європейській андрагогічній практиці. За змістовим спектром діяльності їх можна вважати центрами освіти дорослих, які дають можливість людям третього віку підвищувати життєвий тонус, зміцнювати дух, покращувати емоційний і фізичний стан, долати соціальну ізоляцію, приймати свій вік та ін., а також опановувати іноземні мови та комп'ютерну грамотність, отримуючи позитивні емоції, краще розуміючи культуру і традиції інших народів; а також займатися рукоділлям і вчитися вишивати стрічками; відвідувати психологічні тренінги, які допомагають вирішувати життєві проблеми, підтримувати гармонію й оптимізм, і багато іншого. Такі заклади неформальної освіти функціонують у багатьох містах, окремих селах і сприяють розвитку творчого потенціалу, взаємодопомоги та самопомоги, оздоровленню без ліків людей третього віку.

---

⁵ Прийма С.М. Теоретико-методологічні засади проектування і функціонування систем відкритої освіти дорослих в Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / С.М. Прийма. – К., 2015. – С. 23-24.

З кожним роком усе більшого поширення *набуває навчання на виробництві, внутрішньофірмове навчання* – відкрита, інноваційна, самостійна, гнучка, адаптивна структура для забезпечення випереджувального розвитку персоналу організацій, що передбачає врахування особливостей контингенту слухачів, єдність і взаємозв'язок професійного навчання з самоосвітньою діяльністю, саморозвитком, зв'язки з соціальними партнерами та ін. Серед позитивних прикладів навчання на виробництві – ПрАТ «Українське Дунайське пароплавство» (УДП, м. Ізмаїл Одеської області), яке зараз є найбільшою судноплавною компанією як в Україні, так і в Західній Європі. Навчання і підвищення кваліфікації морських і річкових спеціалістів підприємства забезпечує Учбовий центр – відокремлений структурний підрозділ ПрАТ «Українське Дунайське пароплавство», заснований в 1989 р. на базі Ізмаїльської мореплавної школи та навчально-курсового комбінату Дунайського пароплавства. Центр забезпечує якісну підготовку морських і річкових спеціалістів плавскладу для Українського Дунайського пароплавства та інших судноплавних компаній на основі вимог Міжнародної конвенції (STCW-78/95, SOLAS – 74/88, MARPOL – 73/78).

У Відкритому акціонерному товаристві «Харківський тракторний завод» (ВАТ ХТЗ) підготовка нових робітників на заводі виконується на виробничо-навчальній базі відділів кадрів та технічного навчання, а також безпосередньо в структурних підрозділах заводу, при наявності навчальних класів і навчального обладнання (майстерень); шляхом індивідуального та групового навчання; на курсах, що організуються відділами кадрів та технічного навчання⁶.

Інноваційністю підходів до навчання на виробництві вирізняється Університет Арселорміттал в Україні – навчальний центр ПрАТ «Арселорміттал Кривий Ріг», де працівники підприємства мають можливість отримувати нові знання, розвиватися та обмінюватися професійним досвідом. Університет Арселорміттал в Україні – одна з філій корпоративного Університету Арселорміттал (Люксембург), які функціонують в Іспанії, Канаді, Південній Африці та Чехії. Місія Університету Арселорміттал – допомагати співробітникам компанії Арселорміттал «Навча-

⁶ Лук'янова Л.Б., Ничкало Н.Г., Аніщенко О.В., Волярська О.С. Освіта дорослих – невід'ємна складова освіти впродовж життя / Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К.: Педагогічна думка, 2016. – С. 128-138.

тися – Розвиватися, Об’єднуватися». Структуру Університету Арселор-міттал в Україні складають 10 функціональних Академій і Навчальний центр робочих професій ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг». Навчання здійснюється за розробленими планами і програмами висококласних фахівців з усього світу. Важливо, що підприємство підтримує ідеї освіти впродовж життя. Умови для навчання створено не лише для дорослих працівників підприємства, а й для їхніх дітей (безкоштовне навчання у Школі англійської мови «SmartStart English with ArcelorMittal», Школі ІТ-технологій «SmartStart IT with ArcelorMittal» та ін.).

Серед здобутків у розвитку неформальної освіти дорослих доцільно виокремити розроблення Концепції освіти дорослих в Україні (автор – проф. Л.Б. Лук’янова) (2011 р.); створення центрів освіти дорослих при навчальних закладах різних типів; створення у складі Науково-методичної комісії з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти МОН України (НМК 15) зокрема підкомісію 301 «Освіта впродовж життя, визнання неформального та інформального навчання» (2016 р.); участь науковців і педагогів-практиків у грантових програмах у галузі освіти дорослих, грамотності й неформального навчання; посилення ролі місцевих громад, зростання мережі недержавних громадських організацій, які зреалізують освітні ініціативи для дорослих (Інститут з міжнародного співробітництва німецької асоціації народних університетів DVV International, Українська Асоціація освіти дорослих, Західноукраїнський ресурсний центр, ІДЦ «Інтеграція та розвиток», БО «Світло надії», ГО «Центр Поділля-Соціум», ГО «Імпульс», ГО «ОМЦ ПЛЮС», ГО «Громада «Козацька варта», ТКЯ «Гостинець» та багато інших); видання збірників наукових праць, наукових і практико орієнтованих журналів з питань формальної і неформальної освіти дорослих («Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» (видається з 2009 р.; архів номерів журналу розміщено на сайті: <http://olgabanit.wix.com/osvitadoroslyh#!-/cd1t>), «Територія успіху» (видається з 2015 р.) та ін.); створення перших каталогів провайдерів послуг з освіти дорослих⁷, які, беззаперечно, слугують своєрідним дороговказом для різних категорій дорослих щодо можливостей особистісного й професійного зростання.

Як відомо, якість освіти дорослих, і неформальної освіти як її складника, залежить від багатьох взаємопов’язаних факторів (матеріально-тех-

---

⁷ Каталог провайдерів послуг з освіти дорослих м. Львова та Львівської області / ЗУРЦ; Представництво DVV International в Україні. – Львів: Вид ФОП Ніколаєнко, 2015. – 60 с.; Каталог провайдерів освітніх послуг в сфері формальної та неформальної освіти дорослих Запорізького регіону / кол. упор., за заг. ред. С. Прийми. – Мелітополь: Вид. МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. – 58 с.

нічного, соціального забезпечення та ін.), а також професіоналізму, професійної компетентності педагогів, продуктивності взаємодії суб'єктів навчання та ін. Проблема забезпечення якості професійної освіти різних категорій дорослого населення актуалізує нагальність підготовки досвідченого висококваліфікованого педагогічного персоналу, який має відповідну професійну підготовку у галузі освіти дорослих. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що підготовка педагогічного персоналу для освіти дорослих є окремим напрямом підготовки фахівців, і в структурі вищих навчальних закладів більшості розвинених зарубіжних країн існують кафедри освіти дорослих, співробітники яких здійснюють андрагогічні наукові дослідження й підготовку фахівців-андрагогів. Загалом підготовка фахівців для сфери освіти дорослих здійснюється через вищі навчальні заклади (інститути), магістратуру і докторантуру, мережу програм додаткової професійної освіти (на базі університетів), а також шляхом використання різноманітних джерел для самовдосконалення, самоосвіти з метою особистісного й професійного зростання. В Україні актуальності набуло розроблення нових і вдосконалення наявних навчальних програм, їх методичного забезпечення для підготовки просвітяків дорослих у форматі формальної, неформальної освіти, а також програм для ВНЗ у контексті неперервної освіти; розроблення державного освітнього стандарту вищої освіти за спеціальністю «Андрогогіка», пакету документів щодо введення спеціальності «Андрогогіка» до переліку спеціальностей і її науково-методичного забезпечення, а в майбутньому – введення професії «андрагог» до класифікатора професій України.

Вкрай важливим є розвиток освіти внутрішньо переміщених осіб, воїнів – учасників АТО, військовослужбовців, які постраждали у ході бойових дій, а також під час участі в операціях з підтримання миру і безпеки, які потребують реабілітаційних заходів у поєднанні з особистісним розвитком, професійною перепідготовкою, дорослих безробітних, інвалідів та інших категорій дорослих. Потребують розв'язання проблеми організаційно-управлінського, інформаційного та фінансового забезпечення неформальної освіти дорослих; розвитку неформальної освіти для осіб, що мають обмежений доступ до формального ринку освітніх послуг: безробітні у містах (включаючи безробітну молодь), люди з обмеженими можливостями; сільське населення); люди з низьким рівнем доходу, у т. ч. зайняті у соціальній бюджетній сфері; люди з сімейними обов'язками (самотні мати / батько, особи, які працюють, що мають непрацевдатних утримувачів, багатодітні сім'ї); особи старшого віку (пенсіонери) у містах і селах; маргіналізовані групи (мігранти, безхатні громадяни, особи, що

відбувають покарання / колишні ув'язнені) та ін. Серед найближчих перспектив – розроблення плану дій з освіти дорослих, навчання впродовж життя, який має бути інтегрованим до стратегічних державних освітніх програм і програм зниження бідності, зuboжіння населення, а також до інших пріоритетних соціально-економічних планів і програм.

Актуальними для України є розроблення правового забезпечення освіти різних категорій дорослих, формування мотивації дітей, молоді та дорослих до освіти впродовж життя, інтеграція зусиль усіх зацікавлених сторін і громадських інститутів на основі взаємовигідної співпраці з метою розвитку освіти для різних категорій дорослих, що у подальшому сприятиме стійкому розвитку суспільства, вдосконаленню й самоактуалізації кожної людини, формуванню особистісної мобільності, здатності до опанування нових знань, прийняття нестандартних рішень. В основу розроблення нормативного, науково-методичного складників освіти дорослих має бути покладено комплексне оцінювання, аналіз тематичного спектру навчальних потреб дорослих громадян, а також можливостей їх задоволення, оцінка якості, територіальної і фінансової доступності різних типів освітніх програм. Слід додати, що країни зі здобутками у галузі формальної і неформальної освіти дорослих характеризуються її підтримкою як на рівні держави, так і рівні громад; мають розвинену нормативно-правову базу у цій галузі.

Аналіз світового й вітчизняного досвіду неформальної освіти дорослих свідчить про наявність широкого спектру освітніх послуг для різних категорій дорослих, важливість їх значення для розвитку особистісного й професійного потенціалу громадян. Результати наукового пошуку дають підстави стверджувати, що серед основних здобутків у розвитку неформальної освіти дорослих в Україні є створення й функціонування центрів освіти для різних категорій дорослих, формування й розвиток регіонів / міст, які навчаються, внутрішньофірмового навчання. Розвиток неформальної освіти дорослих пов'язаний з проблемами соціалізації громадян у контексті формування суспільства знання, громадянського суспільства, необхідності підготовки людей до розв'язання питань, які можуть вплинути на згуртованість суспільства, стабільність життя та ін.

Обґрунтовано актуальність проблеми неперервної освіти дорослих у сучасних соціально-економічних умовах. Проаналізовано пріоритетні напрями розвитку європейської освіти дорослих. Акцентовано увагу на необхідності розширення кола провайдерів послуг з неформальної освіти дорослих в Україні. Обґрунтовано прі-

оритетність розвитку неформальної освіти дорослих. Схарактеризовано різновікові практики неформальної освіти дорослих в Україні. Наголошено, що підґрунтя розробки нормативної, науково-методичної складових освіти дорослих складають комплексна оцінка, аналіз тематичного спектру навчальних потреб дорослих громадян, а також можливостей їх задоволення, оцінка якості, територіальної і фінансової доступності різних типів освітніх програм. Висвітлено деякі аспекти діяльності центрів освіти дорослих. Окреслено пріоритетні напрями розвитку неформальної освіти дорослих в Україні. Наголошено на необхідності консолідації зусиль громадського, державного, ділового секторів з метою розвитку освіти для різних категорій дорослих, розвитку громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: неперервна освіта, неформальна освіта дорослих, освіта впродовж життя, тренди освіти дорослих, центри освіти дорослих, провайдери освітніх послуг

Abstract: The relevance of adult education in the modern socio-economic conditions is substantiated in the article. The analysis of the priority areas for European adult education has been conducted. The attention to the needs for expansion of the service providers for non-formal adult education has been drawn. The priority of non-formal adult education development has been grounded. The characteristic of different age practices in the Ukrainian adult education has been determined. It has been emphasized that the development of the regulatory framework, scientific and methodological components of non-formal adult education constitute a comprehensive assessment, analysis of the thematic spectrum of adult learning needs and opportunities for their satisfaction, quality assessment of the territorial and financial accessibility of the various types of educational programs. The article deals with some aspects of non-formal adult education centers. The priority areas of adult education in Ukraine have been outlined. The necessities in consolidating the efforts of public, government, and business sectors to the development of education for different categories of adults, and in the development of civil society in Ukraine have been emphasized.

Keywords: adult education, life-long education, trends in adult education, adult education centers, providers of educational services

Бібліографія

- Каталог провайдерів послуг з освіти дорослих м. Львова та Львівської області / ЗУРЦ; Представництво DVV International в Україні. – Львів: Вид. ФОП Ніколаєнко, 2015. – 60 с.
- Каталог провайдерів освітніх послуг в сфері формальної та неформальної освіти дорослих Запорізького регіону / кол. упор., за заг. ред. С. Прийми. – Мелітополь: Вид. МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. – 58 с.

- Лук'янова Л.Б., Ничкало Н.Г., Аніщенко О.В., Волярська О.С. Освіта дорослих – невід'ємна складова освіти впродовж життя / Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К.: Вид. Педагогічна думка, 2016. – С. 128-138.
- Прийма С.М. Теоретико-методологічні засади проектування і функціонування систем відкритої освіти дорослих в Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / С.М. Прийма. – Київ, 2015. – С. 23-24.
- A Memorandum on Lifelong Learning / Commission of the European Communities. – Brussels, 30.10.2000 [Електронний ресурс]. – URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf. – Загол. з екрану. – Мова англ.
- European Adult Education outside the EU / Uwe Gartenschlaeger (Ed.). – Bonn: Leppelt Grafik & Druck GmbH, 2009. – P. 138.
- In MSPU held Discussion of adult education in the region [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.mdpu.org.ua/new/en/novosti-universiteta/1645-2015-01-30-17-05-30.html>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
- Statement by the European Association for the Education of Adults (EAEA) on the European Commission's communication on rethinking education. – URL: http://www.eaea.org/media/news/2013/february/eaea_statement_rethinkingeducation.pdf. – Загол. з екрану. – Мова англ.